

Saitos Lajos

Gondolat-irodalom

Gárdonyi Géza „breviáriuma” elé

Amikor fiatalon első keresményemből megvettem a *Gondolatok könyve* című, nagy francia szerzők aforizmagyűjteményét, még csak nem is sejtettem, hogy egyszer magam is foglalkozom aforizmák írásával. Bár már jelentek meg kisebb-nagyobb tudósításaim a megyei lapban – és nem is a levelező rovatban –, hanem ún. „kis színes”-ként is akár, az első irodalmi szöveg mégiscsak egy saját aforizmacsokor volt tőlem. Köszönhetően egykori középiskolai tanáromnak, Sobor Antalnak, akit illetően mentoromnak, később pályatársamnak és barátomnak is mondhattam. S az sem véletlen, hogy kipróbálva és kiállva a nyomdafestéket, az újságíró pályára készültem. Az aforizma meg, ha akarom, sajtóműfaj, s ha akarom, szépirodalom. Az említett gyűjteményhez hasonló terjedelmű és minőségű antológiát magyar íróktól is össze lehetne állítani. Csak sorolom, kire, kikre gondolhatnánk. Elsősorban Széchenyi Istvánt és Eötvös Józsefet említhetnénk a 19. század „gondolkodói” közül. Majd az „elmúlt” 20. századelőről – a teljesség igénye nélkül – a következő írók, költők jöhetnének számításba: Juhász Gyula, Ignó Pál, Karinthy Frigyes s Kner Izidor, a jeles nyomdász és aforizmaszerző, vagy éppen Márai Sándor, Illyés Gyula és Csoóri Sándor – naplóikkal mindenképpen. Ide sorolandó még Weöres Sándor, valamint Károlyi Amy *Kulcslyuk-líra* című alkotásaival. S folytathatók a határon túliakkal: a partiumi Horváth Imre költő az, aki aforizmakötetekkel is jelentkezett, a felvidékiek közül számításba jöhetne Forbáth Imre költő, s Mészáros László író, akik maguk is kedvelték a műfajt. S ahogyan haladunk a sorban és a korban, hadd említsem jól ismert aforizmaíróink közül Feleki László vagy éppen Fekete Gyula nevét. A mai, tehát kortárs szerzők sorából szóba jöhetne Csontos Márta költő, nem egy aforizmakötettel a háta mögött, vagy éppen a felvidéki Tóth László, majd Kanyár Erika, akinek a közelmúltban jelent meg aforizmakötete. Majd Szuromi Pál orvos-író is megérdemelné a „felvételt” egy elképzelt antológiába. Szűkebb környezetemből pedig Venyercsán László ritkán megszólaló költőt említhetném. Valamint Horváth István jogász-írót, aki „felüldülésképpen” összeírt és még életében közreadott egy kötetnyi aforizmat. Jómagam pedig arról álmodoztam (szó szerint meg is álmodtam), hogy első kötetem aforizmagyűjtemény lesz, ám első már nem lett, és még mindig várat magára...

Ahogy egyre-másra beleástam magam a hazai (magyar nyelvű) gondolatirodalomba, megismertem Gárdonyi Géza *Titkosnaplóját*, s feltétlen ide sorolhatók töredékei. Már korábban kigyűjtöttem egy bő válogatást, amelyet Gárdonyi-bre-

viáriumként is olvashatnánk. S amit most a kerek évforduló alkalmával ide is másolok. Fogadja az olvasó épp oly szeretettel, mint ahogyan tettem, teszem!

*

Nézzük együtt Gárdonyi Géza *Titkosnaplója* gondolatait:

Csak ami magától jön, amit játszva teremthetsz. (Több van már mögötted, mint előtted.)

... az elgyönyörödések. Amit nem elgyönyörödéssel írsz, nem elgyönyörödéssel olvassák.

MORFIUMCSEPPEK

Ne akarj olyasmit, ami nyugtalanít. Írni is csak annyit írd, amennyi könnyen leírható. (1916 nyara)

Ha valaha megöregszel, sose panaszkodj se versben, se prózában a vénség terheitől és a halálról: gyengeség, rút képzet.

Minden fontoskodás ostobaság, nevetséges: annyira vagyunk csak okosak, amennyire megismerjük, hogy semmiféle izgalom nem érdemes arra, hogy fontosnak mondjuk.

Gondolkodásunk tengelye a fantáziánk. Ezzel búsulunk, örülünk, szeretünk, esünk kétségbe, házasodunk, imádkozunk.

Isten azért bocsátotta ránk a szent bódulatot, Ádám bódulatát, hogy tulajdon mimagunknak érezzük, akit ébren egy hosszúhajú veszedelemnek ismerünk.

Csak a véleményt kérő fiatal emberek fogadják az okosításokat. Az önként adott okosítás tudásközlés: föléje helyezkedés a másiknak. Sértő.

Írói főgondom: keresem az emberben az angyalt.

Most már nem a kiadott kézirat a kincsed, hanem a kiadatlan. Életed nyugalmi részében sokszor megbántad már, hogy kiadtál valamit, de azt soha, hogy fiókodban maradt.

Bármennyit selejtezel is ki, több marad a kellesténél.

OLVASMÁMY

Az olvasmány csak az a fejünknek, ami az étel a szánkknak. Hogyan csinállódott? Mellékes kérdés, ha kellemes ízű.

Magunkat olvassuk a műben.

A rossz könyv nem opus, csak nyomtatvány. A nyomorék gyermeket nem teszi jóvá, hogy a testvérei épek.

Amely napon nem olvasol, vesztesz.

IRODALMI ÉRTÉK

Minden műnek akkora az értéke, amekkora rezgést keltett a szívekben.

Az író nemcsak akkor dolgozik, mikor ír, hanem amikor tanul is. Victor Hugo többet írt, mint tanult, azért modoros, és sok a szalmája.

ÍRÓI NAGYSÁG

Mikszáth ereje az elmondás. Nem a történetét olvassuk, hanem őt. De nem is marad semmi egyéb az emlékezetünkben, csak az, hogy őt olvastuk.

Victor Hugo másképpen mestere a formának, mégis az marad az emlékezetünkben, *amit* elmond, és nem *ahogyan*.

Nagy érzések írói – nagy írók. Kis érzések írói – kis írók. Semmilyen érzések írói...

Csak a nagy írók műveiben találsz nagy érzéseket. (Dante, Shakespeare, Egyiptomi József története.)

Az a legjobb író, akinek összegyűjtött munkáira a legjobban ráillik címül: *Extázisok*.

TÉMABECSLÉS

Minden téma a végtelenség egy sugara alá állítandó.

A téma próbája: a tartalom egy nagy ellentézes mondatba foglalható össze; hőse szimpatikus; a vég oly erős ellentézés, mint *A bor-é*.

Jókai regényei kalandregények. Titkos ajtók, süllyesztők, írások bőven.

Vesd el, ha kőbe vésní nem érdemes! Vesd el, amivel nem vesztesz!

MŰFAJOK

Ami versre érdemes, ne pocsékdol prózára. Ha Poe *A holló-ját* prózában írja meg, csak rövid életű tárca lett volna belőle.

A regényt elolvasom és elvetem. A verset szívembe elteszem.

Vallomás című novellám magja egyetlen íge: beszél. *A láthatatlan ember* egy szépjelenet elgondolása.

A komikus mű értéke mindig problematikus. Csak az igen finom humor becses. Ha könnycseppel van megszentelve.

VÁZOLÁS ÉS KIDOLGOZÁS

A regénynek első fogalmazása, vagyis első megírása olyanféle munka legyen, mint ha be volnál zárva, amíg meg nem írod.

Jó kezdet s jó vég – már magában műalkotás.

FUNDAMENTUM

A hideg talpú író nem író. Tehát Dosztojevskij fogja fel helyesen: extázist extázisra keress és írd!

EXTÁZIS

Naplók, önéletrajzok tanulsága, hogy az élet apró testi és lelki izgalmak és bajok sorozata.

Nincs az életnek olyan perce, hogy valami kis izgalom ne foglalkoztatna bennünket.

ELLENTÉZIS

Két nő találkozik: csók vagy panaszkodás vagy dicsekvés, de utána mindig a pletyka következik.

SZÉP ÉS RÚT

Az igazi műalkotás az értelmünknek épp oly végtelen, mint a természet alkotása. (Goethe)

Szép: ami igaz.

BEÁLLÍTÁS, SZITUÁCIÓ

Amire bosszankodva nézel, tedd nevetségessé. Pokoli jó dolgok kerekednek ki a megfordításokból.

GRANDIOZUS VONÁS

A szív ha csak egy villanásra nyílik is meg, a végtelenség nyílik meg előttünk.

MESE ÉS KARAKTER

Az *Egri csillagok* regényét megírhattam volna rövid regénynek olyaténképp, hogy az ostromot egy onnan hazatérő, orvoshoz vitt vitézzel mondatom el. Így az elbeszélésnek egyéni zománca is lett volna.

TÖMÖRÍTÉS ÉS RÉSZLETEZÉS

Több a fél az egésznél! Hagyd el, ami nem lényeges.

A JELLEMZÉS MŰVÉSZETE

Írd a szerelmet szerelmeskedés nélkül, s minden más várakoztatást is ellenkezőképpen, mint ahogy várják.

ÜVEGFAL

Elmondani egy történetet, amely mögött egy másik történet van.

KOR-JEGY

Írás közben olvasd az azonkori verseket. Idegen nyelven is.

STILUS, NYELV

Hagyd el, ami lényegtelen – ez a stíl. (Feuerbach) Ne sajnáld az időt: minden szón gondolkodj!

ÚJ, MINDENBEN

Azért megyünk valaki meghallgatására, hogy új dolgokat halljunk tőle. (Taine)

MÁS SZÓVAL A SZÓT

Csak íróművésznek való, piacra nem.